

MOBILITATE SOCIALĂ LA SEBEȘ ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Pentru a avea un limbaj comun se impune în primul rând o definiție de termeni. Prin mobilitate, sociologia întotdeauna a înțeles o deplasare a indivizilor în spațiul social sau mai precis mișcarea de la un *status* la un altul¹. După școala weberiană, *status*-ul este expresia poziției în cadrul structurii sociale prin care membrii unei comunități date sunt evaluați în comunitate prin referință la reputație și prestigiu². Conceptul de *status* trimite la onoare, la prestigiu social. Ordinea socială presupune la Weber existența unei vieți comunitare bazate pe relații continue și un consens măcar minimal al normelor și valorilor. Astfel ierarhia *status*-ului se bazează pe judecăți de valoare, pe evaluări realizate de membrii piramidei sociale³. Straturile sociale⁴ sunt formate din persoane ce prezintă un stil de viață asemănător, un anumit nivel educațional, prestigiu conferit ereditar sau datorită profesiei exercitate precum și practici culturale tipice⁵.

În secolul al XVIII-lea Sebeșul este unul dintre cele 11 orașe libere din Transilvania și cel mai mic dintre cele șase orașe libere săsești: o populație de doar 2.000 de locuitori în condițiile unei foarte reduse creșteri demografice pe parcursul secolului⁶. A fost astfel posibilă o cercetare de tip cantitativ. În vederea obținerii unor rezultate mulțumitoare se impuneau completarea unor „chestionare genealogice” pentru un număr de locuitori reprezentativi din punctul de vedere al structurii sociale. De asemenea amploarea investigației trebuie să justifice, prin număr, pertinenta unor concluzii plauzibile. În scopul determinării gradului de mobilitate socială în epocă am propus o fracturare convențională a comunității urbane în trei straturi sociale. Stratul superior grupează familiile funcționarilor de rangul întâi (*Königrichter*-ul, *Stuhrichter*-ul, villicul), familiile senatorilor și pe cea a *Stadtpfarrer*-ului, stratul mediu este compus din familiile centumvirilor și ale personalului eccleziastic de rang

¹ Honorina Cazacu, *Mobilitate socială*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 17 precum și Ioan Mihăilescu, *Sociologie generală. Concepte fundamentale și studii de caz*, Editura Universității București, București, 2000, p. 120-127.

² Peter Burke, *Istorie și teorie socială*, traducere din limba engleză de Cosana Nicolae, postfață de Sorin Antohi, Editura Humanitas, București, p. 76.

³ Mahomed Cherkooui, *Stratificarea*, în Raymond Boudon, *Tratat de sociologie*, traducere din franceză de Delia Vasiliu și Anca Ene, Editura Humanitas, București, 1997, p. 139.

⁴ În limitele cercetării de față vom denumi fracturile ierarhice ale acestei comunități *straturi sociale* iar nu *clase*. Istoriografia marxistă a uzitat obsesiv conceptul de clasă pentru a înțelege și pentru a explica societatea prezentului dar mai ales pe cea a trecutului, la fel în sociologia americană sau în cea franceză contemporană este folosit cu precădere acest termen, dar într-un alt înțeles decât cel marxist tocmai printr-o extindere domeniială. Totuși, după sociologul francez Georges Gurvitsch (Georges Gurvitsch, *Clasele sociale*, în *Sociologia franceză contemporană*, Editura Politică, București, 1971, p. 714), clasele sociale sunt mai degrabă efectul revoluției industriale, prin urmare pentru istoria socială a secolului al XVIII-lea termenul ar părea, la o analiză atentă, prematur. Amintim că istoricii au lucrat în general cu termeni ca grup social, categorie socială, pătură socială, ordin, stare, castă, grup de status etc., însă cel mai adecvat pentru societatea urbană a primei modernități pare a fi acela de strat social. De exemplu, într-un studiu dedicat stratificării orașului Brașov în evul mediu, Maja Philippi folosea conceptul de strat social sau pătură socială („Schicht”) cu o determinare economică (Maja Philippi, *Die Sozialstruktur Kronstadts im Mittelalter*, în Paul Philippi (ed.), *Beiträge zur Geschichte von Kronstadt in Siebenbürgen*, Böhlau Verlag, Köln Wien, 1984).

⁵ Bryan S. Turner, *Statusul*, traducere din engleză de Adina Preda, introducere la ediția românească de Maria Larionescu, editura DU Style, București, 1998, p. 26, precum și Norman Goodman, *Introducere în sociologie*, Editura Lider, București, 1992, p. 67 și 163, Michael S. Bassis, Richard J. Gelles, Ann Levine, *Sociology. An Introduction*, New York, 1991, p. 238-239, James W. Van der Zanden, *Sociology. The Core*, New York, 1993.

⁶ Friedrich Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk*, II. Band (1700-1815), W. Krafft Verlag, Hermannstadt, 1907, p. 44 și 215, precum și Marin Popescu-Spineni, *România în izvoare geografice și cartografice*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 199.

secundar (predicatorii, rectorul și profesorii gimnaziului local) iar cel inferior cuprinde marea masă a populației locale (meșteșugari breslași proprietari de ateliere, mici negustori, calfe, ucenici etc.). Pentru a releva gradul de mobilitate socială am încercat să depistăm originea socială a membrilor Magistratului urban la mai multe date diferite: la 1741, la 1768 și la 1783, apoi originea socială a membrilor Consiliului Exterior la 1783.

Pentru prima jumătate a secolului al XVIII-lea, o anchetă efectuată asupra componenței Magistratului orașului Sebeș la 1741 a dovedit că din cei 11 membri un număr de nouă (în procente 81%) provin din stratul superior și doar doi senatori (în procente 19%, Michael Roth și Michael Hutter) au ca origine socială pătura mijlocie urbană; nici unul dintre senatori nu își are obârșia în pătura urbană inferioară⁷. La sfârșitul deceniului șapte din cei 13 înalți funcționari ce populează Magistratul urban (alături de 10 senatori am inclus judele regesc, judele scăunel și villicul) opt (adică 61%) sunt descendenții unor familii din stratul superior iar în acest caz cinci (în procente 39%) provin din pătura mijlocie și realizează o ascensiune socială⁸. Pentru Mathias Gross ca și pentru Ignatius Müller promovarea politică este determinată de apartenența la confesiunea romano-catolică, în contextul doctrinei oficiale a curții vieneze care încerca să facă din așa-numita „proporție geometrică” principala strategie imperială de subordonare a orașelor săsești⁹.

În deceniul iosefin se observă deja efectele noii politici birocratice practică încă din ultimii ani ai thersianismului. Jumătate din componența Magistratului este formată din descendenții unor reprezentanți ai stratului de sus în marea lor majoritate fiii unor persoane ce au deținut funcții publice de importanță în oraș, în timp ce cealaltă jumătate cuprinde senatori ce provin din stratul de mijloc și sunt mobili ascendenți. În cazul Consiliului Exterior 17 membri (în procente 41%) provin din prima pătură socială: aceștia sunt în general fii de senatori aflați la începutul carierei politice și cu mari șanse de a accede în Magistrat. La momentul dat ei exprimă un anumit grad de descendență socială în condițiile în care doar unii își vor ocupa locurile în Senat. Din pătura mijlocie provin 13 membri (adică 31%) – aceștia sunt fii de centumviri imobili social - iar 11 membri (28%) au ca origine socială stratul inferior și au realizat o ascensiune socială intrând astfel în pătura de mijloc¹⁰.

Încercând o chestionare globală, pe baza unor eșantioane de reprezentativitate, am depistat 222 de persoane a căror origine socială ne este cunoscută. Astfel 159 de fii (adică 71%) nu depășesc condiția socială a tatălui; în cazul lor putem vorbi de o staționare socială. Doar 16% dintre fii sunt mobili ascendenți, adică prezintă un *status* superior față de cel al

⁷ *Arhivele Naționale Direcția Județeană Hunedoara, Fond Scaunul săsesc Sebeș, Dosar 1/1741, 26 mai 1741, vezi anexa 1 (în continuare ANDJ Hunedoara); Arhivele Naționale Direcția Județeană Alba, Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 170 v-177 v și Dosar 1/1660: Registru matricol de înmormântări, filele 7 r -41 v; Arhivele Naționale Direcția Județeană Alba, Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș, 1/1724: Cronica Seminarului din Sebeș (în continuare ANDJ Alba).*

⁸ *Calendarium Transylvanicum Titulare Pro Anno ab Incarnatione Jesu Christi MDCCLXVIII (1768)...*, Cibinii, 1768; precum și ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C. A. Sebeș, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 7 r - 45 r; ANDJ Alba, Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș, Dosar 1/1660: Registru matricol de înmormântări, filele 39 v - 57 r; ANDJ Hunedoara, Fond Scaunul săsesc Sebeș, Dosar 13/1739, p. 23.*

⁹ *ANDJ Alba, Fond Parohia evanghelică C. A. Sebeș, 1/1746, Haussbuch des Johann Weiss, fila 7 r: „...In 1752 den Jahr den Herrn Ignatius Müller in die Communität eingenommen, Chatolischer Religion als bald ist er in der Magistrat einkommen und als StadtHann vorgestellt worden...“.* Presiuni catolice sunt vizibile încă de la începutul deceniului al patrulea. De exemplu, în 1732 episcopul romano-catolic avertiza autoritățile din Sebeș că sunt obligate să angajeze persoane de religie catolică în oficiile publice cf. *ANDJ Hunedoara, Fond Scaunul săsesc Sebeș, 20/1732, f. 1 r-v.*

¹⁰ *ANDJ Hunedoara, Fond Scaunul săsesc Sebeș, Registru de cetățeni din anul 1783 (vezi anexa 3), ANDJ Alba, Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 40 r - 66 v; ANDJ Alba, Fond Parohia evanghelică C. A. Sebeș, Dosar 1/1660: Registru matricol de înmormântări, filele 83 v -97 r.*

tatălui, în timp ce 13% sunt mobili descendenți fără a putea vorbi în cazul lor de o declasare¹¹. Mai mult: un sondaj efectuat asupra a 48 de cazuri, pentru perioada 1780-1799 a relevat că 28 de meșteșugari (în procente 58%) urmează aceeași profesie cu cea a ascendenților în timp ce numai 42% dintre meșteșugari și-au schimbat profesia¹². Trecând peste politica breslelor săsești ce au restrâns accesul în corporație la fiii de meșteri¹³ acest fenomen - urmarea profesiei tatălui - atestă un ridicat grad de închidere socială.

Un alt indicator al imobilismului și al conservatorismului ce caracterizează comunitatea locală este oferit de problema dobândirii cetățeniei orașului, după emiterea Edictului de concivilitate (4 iulie 1781). Într-un registru cetățenesc început în anul 1783 sub numele „*Series neo adiuratorum civium civitatis*” se păstrează o listă ce cuprinde numele celor ce primesc dreptul de cetățenie în oraș. Alături de nume s-a însemnat și locul de proveniență, meseria precum și taxa de cetățenie plătită și de asemenea au fost notate mai multe formule de jurământ în limba latină sau în limba germană cu variante pentru fiecare împărat ce a succedat la tronul monarhiei. Taxele de dobândire a dreptului de cetățenie sunt diferite. Dacă la Sibiu de exemplu a fost normat un sistem ce cuprindea opt categorii de plătitori obligați să achite taxe ce variază între 20 de florini ungurești și un florin și 20 de dinari, Magistratul orașului Sebeș a decis delimitarea a șase categorii de noi cetățeni ce plătesc taxe cuprinse între 4 florini ungurești cea mai mare și 50 de dinari cea mai mică. Prima categorie îi cuprindea pe fiii de cetățeni cu avere imobiliară ce plătesc 1,40 florini, apoi localnicii fără proprietate mobilă (așa numiții „inquinii”) care plătesc cea mai mică taxă: 50 de dinari, a treia categorie este formată din „străinii” originari din Transilvania fără proprietate imobiliară obligați la o taxă de 2 florini, a patra din solicitanți transilvăneni cu avere imobiliară ce plătesc 3 florini, a cincea categorie îi cuprinde pe străinii din afara provinciei dar fără proprietate imobiliară ce plăteau o taxă de 2 florini iar a șasea categorie pe străinii netransilvăneni ce au avere imobiliară și care sunt obligați la cea mai mare taxă: 4 florini ungurești¹⁴. În perioada 1783-1789 Magistratul orașului a conferit dreptul de cetățenie unui număr de 31 de solicitanți. Dintre aceștia 22 sunt fiii cetățenilor din Sebeș (în procente 71%; dintre aceștia doar trei au casă în oraș în timp ce 19 nu posedă bunuri imobiliare) și numai nouă solicitanți (în procente 29%) din afara orașului au primit un aviz favorabil. Majoritatea solicitărilor provin din suburbiile Sebeșului sau din satele apropiate; din afara scaunului doar două persoane (6%) primesc dreptul de cetățenie adică croitorul Georg Markus care este originar din Rupea și brutarul Friedrich Grasser venit din țările coroanei austriece. Deși *de iure* s-a renunțat la condiția originii germane, din cei 31 de solicitanți ce primesc drept de cetățenie în oraș doar procuratorul Ladislaus Bogoly este negerman. Astfel, în perioada 1783-1800 din cei 61 de noi cetățeni doar 17 (în procente 29%) sunt din afara orașului și doar unul este negerman¹⁵. Angelika Schaser, în urma unei cercetări întreprinse în registrele magistratuale, indica efortul conservator al municipalității sibiene: dintre cele 500 de persoane ce obțin dreptul de cetățenie în perioada 1781-1790, 54% sunt fiii cetățenilor din

¹¹ ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C. A. Sebeș*, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 7 r – 66 v; ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C. A. Sebeș*, Dosar 1/1660: Registru matricol de înmormântări, filele 39 r – 97 r; ANDJ Hunedoara, *Fond Scaunul săsesc Sebeș*, Registru de cetățeni din anul 1783 f. p.; *Calendarium Transylvanicum Titulare Pro Anno ab Incarnatione Jesu Christi MDCCLXVIII (1768)...*, 1770, 1771, 1780, 1782, 1787, 1789, 1794, 1800, 1810, Cibinii, 1768, 1770, 1771, 1780, 1782, 1787, 1789, 1794, 1800, 1810.

¹² ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 197 v – 215 r.

¹³ Henrich Herbert, *Das Zunftwesen in Hermannstadt zur Zeit Karts VI.*, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, 27, 1896, p. 453.

¹⁴ ANDJ Hunedoara, *Fond Scaunul Săsesc Sebeș*, *Registru de cetățeni pe anul 1783*. Pentru că Fondul Scaunul săsesc Sebeș nu a fost prelucrat, registrele nu au filele numerotate, pentru unele registre există o numerotare contemporană pe pagini iar nu pe file, nu este cazul registrului menționat.

¹⁵ ANDJ Hunedoara, *Fond Scaunul Săsesc Sebeș*, *Registru de cetățeni pe anul 1783*.

Sibiu și 46% sunt originari din Transilvania sau din Imperiu. În deceniul al zecelea, la Sibiu, numărul celor ce beneficiază de drepturi civile scade la 365; dintre aceștia 58% sunt fii de cetățeni restul de 42% sunt solicitanți din afara orașului¹⁶.

Mișcarea indivizilor în câmpul social este determinată de mai mulți factorii; cei mai importanți sunt familia, profesia, instrucția, prosperitatea economică. La Sebeș, în secolul al XVIII-lea, politica maritală este permanent condiționată de ierarhia de status. O „partidă bună” poate fi însă mobilul unei veritabile ascensiuni sociale. Astfel, pentru a cerceta efectele matrimonialului asupra mobilității sociale am propus un sondaj ce lua în evidență căsătoriile încheiate în deceniul șapte și în deceniul nouă. Convențional, am considerat că statutul social al celibatarilor tineri este identic cu cel al ascendenților; la fel văduvele au aceeași poziție socială cu cea a fostului partener¹⁷. Dintre cele 144 de cazuri recenzate pentru deceniul al VII-lea, 71% (102 de cazuri) dintre matrimonii se încheie între parteneri din același strat social și 29% (42 de cazuri) sunt căsătorii între reprezentanții unor straturi sociale diferite: dintre acestea majoritatea (27 de cazuri în procente 64% sau 19% din total) sunt căsătorii încheiate între membrii stratului inferior cu cei ai stratului mijlociu, 10 căsătorii ce implică pătura de mijloc cu cea superioară (în procente 24% sau 7% din total) și 5 căsătorii ce implică stratul de jos cu cel de sus (în procente 12% și respectiv 3% din total)¹⁸. Prin urmare, la nivelul deceniului al VII-lea, se manifestă o acută tendință de perpetuare a statutului social și economic printr-o politică maritală pe măsură. Marea majoritate dintre bărbații din cel de-al treilea strat social intră în alianțe matrimoniale cu femei ce prezintă un statut social apropiat (de multe ori din aceeași profesie). Doar 27% dintre membrii stratului inferior se căsătoresc cu persoane dintr-un strat superior – datorită căsătoriei încheiate o parte dintre aceștia își vor schimba statutul social¹⁹.

Din acest punct de vedere deceniul al IX-lea nu cunoaște mutații semnificative. Un procent de 74% dintre cele 162 de matrimonii recenzate este format din căsătorii între parteneri cu statut social asemănător în timp ce doar 26% dintre matrimonii implică straturi sociale diferite. Astfel sunt atestate 32 de cazuri (adică 76% dintre căsătoriile cu statute sociale diferite sau 20% din total) ce implică pătura de jos cu cea de mijloc, 7 cazuri (în procente 17% sau 4% din total) ce implică stratul mijlociu și cel superior și doar trei cazuri (7% și respectiv 2% din total) de căsătorii între reprezentanți ai stratului inferior și ai celui superior²⁰. Pentru ultimul sfert al secolului al XVIII-lea se remarcă un grad ridicat de homogamie socială – de altfel, acesta este un fenomen ce se va perpetua²¹. Homogamia socială este mult mai intensă în cazul stratului inferior și ceva mai puțin prezentă în cazul straturilor de mijloc sau de sus (4 din 14 cazuri).

Primul strat social din care se recrutează înalții funcționari manifestă o adevărată tendință de închidere socială prin ținerea la distanță a celor care nu fac parte dintre elitari. Cu

¹⁶ Angelika Schaser, *Reformele iosefine în Transilvania și urmările lor în viața socială. Importanța edictului de concivilitate pentru orașul Sibiu*, traducere de Monica Vlaicu, Editura Hora, Sibiu, 2000, p. 137-140.

¹⁷ Chiar și la sfârșitul secolului XX femeile din Franța de exemplu se defineau social în raport cu statutul partenerului cf. Alain Girard, *Alegerea sofului – fenomen social*, în *Sociologia franceză contemporană*, Editura Politică, București, 1971, p. 671.

¹⁸ ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 183 r – 189 v.

¹⁹ De exemplu 38% dintre reprezentanții stratului superior își caută un partener cu statut social asemănător.

²⁰ ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 197 v – 207 r.

²¹ În 1964 Alain Girard observa un mare grad de homogamie socială a consorțiilor (soți de aceeași condiție socială) este vorba la 65% din cazuri și aceasta în ciuda creșterii mobilității sociale. Cea mai puternică homogamie socială se întâlnește în cazul țăranilor, apoi a muncitorilor și este mai slabă în cazul stratului mijlociu cf. Alain Girard, *Alegerea sofului – fenomen social*, în *Sociologia franceză contemporană*, Editura Politică, București, 1971, p. 675-676.

toate acestea, datorită instrucției, membrilor grupurilor inferioare li se permite accesul în administrația locală conferindu-li-se prestigiu social. De principiu, oficiile urbane se obțin prin probarea competenței, al cărei temei este școala. Se studiază, în general, la Seminarul din Sebeș reorganizat la 1724 și structurat după modelul epocii pe cinci nivele de învățământ²², se studiază la Gimnaziul din Sibiu sau chiar la universitățile protestante din spațiul german. Absolvirea unei universități germane asigură individului posibilitate unei cariere fie în structurile ecleziastice, fie în aparatul administrativ urban.

Datele obținute dintr-un catalog de la 1785, păstrat într-un registru școlar cu numele „*Acta scholastica scholae Sabessiensis Instituta ...*” ne permit să demonstrăm impactul instrucției asupra mobilității sociale. Se observă că majoritatea elevilor de la nivelele de studiu superioare provin din familii cu reputație. La clasa de sintaxă a rectorului Georg Marienburg și la clasa de gramatică a conrectorului Michael Andreae studiază 17 elevi dintre care unul singur este negerman: Johann Rakosi; aici pătrund însă și unii elevi veniți din suburbia durlachă²³. Printre cei 65 de elevi ce studiază la nivelele inferioare găsim și români proveniți din suburbia valahă sau din satele apropiate: *Vaszilie a lui pope Iuon, Simion a lui Mythe Balomir, Nikolaj Onitze, Ditzu Onitze, Iuon a lui pope Ilie*²⁴; iar în anii ulterioari: *Nicolaj Paraschivu, Nicul Moga, Iuon Barb, Iuon Tinku, Ilie Lazăr, Ilie Szoran, Vaszilie Moga, Georg Paraskive, Georg Onitze, Johann Dragos, Stephan Moga*²⁵ etc.. În ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea accesul unor români în școala locală probează un anumit nivel de deschidere socială ce permite indivizilor o mai amplă mișcare în spațiul social.

În concluzie o rată a mobilității ascendentă de doar 16% nu poate decât să caracterizeze o societate de dominanță²⁶, o comunitate tradițională în care familiile patriciale: Goebel, Welther, Conrad, Adami, Kleinrath etc. își arogă drepturi asupra înaltelor oficii urbane și împiedică ascensiunea socială în cetate. Familia mai degrabă decât școala concură la conturarea statutului individului. Cea mai mare parte dintre fii de meșteri nu părăsesc meseria antecesorilor, descendenții centumvirilor intră în Consiliu iar fiii senatorilor în Senat. Deși majoritatea statutelor urbane au proclamat, începând cu a doua parte a secolului al XVI-lea, dogma ocupării posturilor pe bază de competență și de merit se observă mai degrabă un proces de transmitere „succesorală” a funcției și implicit a statutului social. Există într-adevăr cariere remarcabile cum este cea a judeului regesc Andreas Welther care a urcat treptele ierarhiei administrative: notar, senator și a condus orașul ca *iudex regius* timp de 26 de ani, a fost înnobilit de Maria Theresia în 1780 și a lăsat la moartea sa o avere de 45.000 de florini ungurești²⁷. Unul dintre fii săi, Johann Michael von Welther devine medicul oficial al comitatului Sibiu²⁸ iar un alt fiu, Andreas Welther junior urmează tatălui său în demnitatea de Königrichter al orașului Sebeș. Pentru procesul elitar de închidere socială este relevant cazul familiei Conrad: Michael Conrad este jude regesc, unul dintre fiii său, Johann va ocupa

²² ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, Dosar 1/1724 precum și Pachet 1/1700, Dosar 9/1724-1729, f. 1 r.

²³ ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, Dosar 3/1785, *Acta scholastica scholae Sabessiensis Instituta anno Domini MDCCLXXXV*, f.19 v - 20 r: la clasa de sintaxă: Samuel G. Conrad, Johannes Artz, Johannes Dietrich, Georg Roth, Michael Pilder, Johannes Rakosi; la clasa de gramatică: Friedrich Conrad, Andreas Wagner, Michael Conrad, Johann Andreas Krauss, Mathias Alesius, Friedrich Binder, Johann Hilscher, Andreas Schemmel, Georg Metz, Michael Eitel, Johann Schuller.

²⁴ *Ibidem*, f. 20 r.

²⁵ *Ibidem*, f. 30 r.

²⁶ După o statistică ce a înglobat cele 89 de biografii de funcționari sibieni redactate la sfârșitul secolului trecut de Heinrich Herberth: 32% provin din pătura mijlocie iar 68% din cea superioară cf. Heinrich Herbert, *Die innere und äußere Rath Hermannstadts zur Zeit Karls VI.*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, N. F., 1882, 27. Bd., p. 441-485.

²⁷ ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, Pachet 1/1700, Dosar 43/1791.

²⁸ Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon oder biographische-literärische Denk Blätter der Siebenbürger Deutschen*, vol. III, Kronstadt, 1868, p. 494.

aceeași funcție iar un alt fiu, Joseph, pe aceea de senator. Michael Gottlieb, fiul lui Johann este ales villic; din aceeași familie provin: senatorul Michael Conrad, senatorul Theophil Conrad, rectorul Martin Conrad sau Daniel Conrad, membru al Consiliului Exterior²⁹.

Politica Vienei față de orașele săsești vizează distrugerea monopolului politic susținut de unele familii elitare de confesiune luterană ce uzurpează oficiul public. Doctrina „proporției geometrice” permite ridicarea unor noi familii din stratul de mijloc către cel superior. Unele familii din Sebeș sunt înobilate: Hutter³⁰ sau Welther; prin diploma de înobilare aceste familii câștigă un statut recunoscut în aristocrația provincială. Favorizarea catolicilor sub regimul thersian și apoi noua politică administrativă dusă de Iosif al II-lea sunt temeuri pentru o mai largă mobilitate socială ce include însă doar pătura mijlocie și cea superioară. Am observat mai înainte că dacă la 1741 doar 19% dintre înalții funcționari proveneau din stratul de mijloc, la 1768 procentul lor urcă la 39% iar la 1783 la 50%. Acest fenomen nu a înglobat pătura inferioară pentru care ascensiunea socială este în continuare foarte redusă. Mai notăm apoi că Magistratul din Sebeș s-a dovedit mult mai refractar atunci când a fost constrâns să pună în aplicare comandamentele concivilității (doar 29% dintre cei ce obțin drept de cetățenie sunt din afara orașului față de 46% la Sibiu în deceniul IX). De edictul de concivilitate au beneficiat în realitate unii dintre imigranții veniți la mijlocul secolului al XVIII-lea din Baden-Durlach³¹. Aceștia au fost așezați în suburbie, au avut proprii lor conducători și școală separată fiind câteva decenii excluși de la beneficiul drepturilor civile în oraș. Abia începând cu anii '80 unii imigranți obțin dreptul de cetățenie și dreptul de a avea avere imobiliară în oraș iar mai târziu pătrund chiar în Consiliul Exterior așa cum face, de exemplu, Georg Breitenstein, starostele breslei olarilor³².

MARIUS ȘTEFAN MĂRGINEAN
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

ANEXE

I. Lista funcționarilor orașului Sebeș din anul 1741:

Herr Michael Conrad Regie Iudex
Johann Lang Pro-Iudex
Johann Severinus senior
Johann Lutsch
Michael Hintz

²⁹ ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, Dosar 2/1660: Registru matricol de botezuri și căsătorii, filele 12, 22, 41 v, 50, 52, 53, 54, 62, 63, 71, 79, 89, 90 precum și Dosar 3/1785, *Acta scholastica scholae Sabesiensis Instituta anno Domini MDCCLXXXV*, fila 1 v.

³⁰ ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, 2/1748: Cronică lui Johann Binder, p. 39-40 (am păstrat numerotarea contemporană): Michael Hutter, jude regesc și apoi funcționar provincial la Oficiul montan este înobilat pentru servicii aduse Coroanei.

³¹ Primele familii de emigranți din Baden-Durlach au sosit la Sebeș în ianuarie 1743 dar principalele contingente au venit în perioada 1748-1749. În total în perioada 1744 - 1749 s-au așezat în Sebeș 177 familii, mai apoi 25 de familii au plecat în alte localități: Mediaș, Sibiu, Miercurea Sibiului, Alba Iulia, Orăștie. S-au așezat în scaunul Sebeș și în special în oraș aproximativ 500 de persoane dintre care 85 de meșteșugari (16 croitori, 14 țesători, 8 cizmari, 8 fierari, 6 zidari, 3 dulgheri, 2 rotari, 2 strungari, 2 morari, un măcelar, un învățător în persoana lui Moyses Baumeister, un veterinar etc.) și 75 de țărani. Doar două familii sunt de religie reformată, una este catolică iar restul de confesiune evanghelică. cf. Gustav Gündisch, *Zur Einwanderung der Baden-Durlach nach Mühlbach*, în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, Heft 1/1978, p. 3-15 precum și Friedrich Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk*, II. Band (1700-1815), W. Krafft Verlag, Hermannstadt, 1907, p. 190; Alfred Möckel, *Aus Mühlbachs Vergangenheit*, Mühlbach, 1929, p. 17.

³² ANDJ Alba, *Fond Parohia evanghelică C.A. Sebeș*, 1/1660, f. 94 r.

Martin Hartmann Villicus
 Michael Roth
 Samuel Goebbel
 Michael Hutter
 Georg Gunesch
 Paul Schlosser

Nomina 40ta virorum:

Martin Schlauder Orator / Michael Hintz Pro-Orator / Georg Bernhard / Johann Goebell / Christoph Hilscher / Michael Ludwig / Michael Schneider / Petrus Wagner / Stephan Handel / Stephan Schloßer / Simon Bokesch / Petrus Tökelt senior / Petrus Stephani secretar / Martin Barth / Johann Schmidt / Mathias Gross / Michael Umling / Martin Orelt / Johann Dietrich / Johann Metter / Stephan Hintz / Michael Gross / Stephan Wintzel / Johann Mühßam / Michael Schrad / Thomas Reckerd / Bartholomeus Reichmeß / Johann Margen / Michael Conrad / Johann Vartner / Georg Reckerd / Georg Roth / Georg Schoppelt / Michael Steinbett / Andreas Stolz / Georg Roth / Johann Georg Mühn / Andreas Olert.

ANDJ Hunedoara, Fond Scaumul Săsesc Sebeș, Dosar 1/1741, f.p.

II. Taxele pentru obținerea cetățeniei orașului, pe categorii:

Bürger Taxen:

Ein einheimischer Possessionirtes zahlt ufl. 1. 40

Ein einheimischer nicht Possessionirtes zahlt ufl. „50

Ein Extraneus aus Siebenbürgen nicht Possessionirtes zahlt ufl. 2.

Ein Extraneus aus Siebenbürgen Possessionirtes zahlt ufl. 3

Ein Extraneus ausser Siebenbürgen nicht Possessionirtes zahlt ufl. 2

Ein Extraneus ausser Siebenbürgen Possessionirtes zahlt ufl. 4

ANDJ Hunedoara, Fond Scaumul Săsesc Sebeș, Series neo adiuratorum civium civitatisium,
 f.p.

III. Lista senatorilor și membrilor Consiliului Exterior din anul 1783:

Amplissimus Magistratus Sabessiensis constituit de praesente in sequentibus individuis utpote

Praesidentibus

Amplissimo Domino Johanne Conrad Judice Regio

Assidentibus

Tit. Domino Andrea de Velthern Pro Judice Regio

Johanne Binder Sedis Judice

Senatoribus:

Domino Samuele Gottschling

Davidae Andreae Inspector Allodiale

Johanne Adami Villico Emmerito

Georgio Roth Inspector Molae Papiri

Andrea de Velthern juniore Perceptor Regio

Michaele Kleinrath

Johanne Seiverth Inspector Bonorum Magistratualis

Michaele Adami

Michaele Conrad Notario Publice et Perceptor Allodiale

Thoma Kein Villico

et Jacobo de Huttern Vice Notario

Scribis Publicis:

Johanne Marlin Secretar Judicis

Michaele Kleinrath juniore

Michaele Sillmann Amanuense Perceptorale

Michaele Severinus

et Stephano Kestner Amanuense Publ.

Liberae regiaeque civitatis Sabessiensis Communitas 40^a viralis consistit in sequentibus individuis utpote

Johann Hilscher Orator / Johann Marlin Pro-Orator / Martinus Dengel senior / Andreas Felmer / Georgius Reicherdt senior / Johannes Schlauder / Petrus Tekelt / Stephanus Schneider / Johannes Dietrich / Michael Kleinrath junior / Simon Goebel / Michael Conrad / Jacob de Huttern / Johannes Marlin / Michael Sillmann / Michael Severinus / Stephanus Kestner / Johannes Schemmel / Johannes Schneider Organista / Michael Volff / Benjamin Umling / Michael Velther / Michael Schlemm / Daniel Roth / Petrus Eichorn / Michael Müller / Georgius Maetz / Johannes Mollner / Andreas Vagner / Johannes Oelschlaeger / Johannes Martini / Michael Velther / Johannes Bokesch / Johannes Veiss / Johannes Dörr / Michael Hintz / Martinus Dengel junior / Michael Gross / Martinus Roth / Johannes Veber / Martinus Schullerus / Andreas Iherth / Samuel Andreae.

f.p. ANDJ Hunedoara, Fond Scaunul Săsesc Sebeș, Registru de cetățeni din anul din anul 1783,

SOCIAL MOBILITY AT SEBEȘ IN THE 18TH CENTURY

SUMMARY

In this paper the author presents the results of his investigation concerning the social mobility at Sebeș in the 18th century. As sources there have been used the Town's Magistrate registers, juridical registers, registers of social status, genealogic sources etc. In order to establish the level of the social mobility it was necessary the completion of genealogic questionnaires for a representative number of inhabitants. The first level of analysis hinted at the finding out of the social origin of the members of Town Magistrate for three different data 1741, 1768 and 1783 and of the members of the external Council at 1783. The second level of analysis had in view the identification of the social origin for 222 inhabitants selected after the representation criterion.

The small level of the social mobility defines a society of dominance, a traditional community in which a limited number of families "usurped" the registry preventing the social ascent inside the community.